
Švýcarská literatura v sobě zrcadlí hledání národní identity

Švýcarská literatura v sobě zrcadlí hledání národní identity

V rámci multižánrového programu Švýcarské jaro, který zahrnuje řadu akcí přibližujících tuto zemi českým občanům, proběhne 18. března na půdě Filozofické fakulty UK diskuse na téma literární a jazykové rozmanitosti Švýcarska. Na specifických švýcarské literatury jsme se ptali odborníka a spoluorganizátora debaty doc. PhDr. Milana Tvrdíka, CSc.

Pozvání k diskusi o literatuře přijali čtyři švýcarští spisovatelé. Jak reprezentují švýcarskou literaturu?

Pozvaní autoři zastupují čtyři jazykové oblasti Švýcarska. Prvním hostem je jeden z největších švýcarských spisovatelů současnosti, německy píšící Adolf Muschg. Jeho dílo prostupuje kritický hlas, který varuje, že Švýcarsko ustrnulo v určité fázi svého vývoje, zaspalo světový trend a globalizační tendence ho dostihly nepřipravené. Tímto literárním postojem si Muschg získal světový věhlas, na rozdíl od ostatních tří hostů, kteří jsou významní spíše v rámci své jazykové oblasti. Italskojazyčnou literaturu bude v diskusi prezentovat Alberto Nessi, francouzskojazyčnou Anne Brécartová a téměř neznámou rétorománskou literaturu přijede představit lyrička Leta Semadeniová.

Jaké jsou hlavní rozdíly mezi románskou a alemanskou

(německy psanou) literaturou v rámci Švýcarska?

Alemanská literatura se od svého počátku vyčleňuje z německého kontextu. Švýcarští autoři mají mnohem větší vliv v německy psaných literaturách a přes německý trh se tak dostávají i do světového povědomí. Mezi nejvýraznější osobnosti této literatury patří takoví autoři jako Friedrich Dürrenmatt nebo Max Frisch. Svou jedinečnost buduje tato literatura především na tématu švýcarské identity.

Románské literatury v rámci Švýcarska jsou naproti tomu pocíťovány spíše jako menšinové a provázanost s mateřskou literaturou je u nich užší. Spisovatelé románských jazyků hledají nejprve svůj trh v mateřské zemi a až následně se snaží prosadit i v rámci Švýcarska. Rozdíly mezi autory píšícími románskými jazyky a německým jazykem jsou mnohdy mnohem hlubší než například mezi francouzsky píšícími Švýcary a Francouzi.

Mluvíte o hledání identity, které v poválečné švýcarské literatuře patří mezi velice důležitá témata. Jak se promítá v literatuře?

Pokud budu mluvit o německy píšících švýcarských autorech, tak v jejich díle se v poslední době rýsuje problém globalizace. Ptají se na to, co zůstává na Švýcarsku specifické, a naopak čím je Švýcar stejný jako jiný Evropan. Důvodem, proč vyplouvá toto téma na povrch, je snaha vypořádat se s mizejícím mýtem o výjimečnosti své země, protože demokratičnost, která byla vždy vysoce ceněnou hodnotou, je teď celosvětovým vlastnictvím. Švýcarsko přestalo být vzorem a nastalo období krize vlastní identity, jejímž řešením má být otevření Švýcarska světu a snaha objevit v sobě jako Švýcarovi světoobčana.

V souvislosti s krizí identity dochází k hledání nového literárního jazyka. Jaký vliv mají na literaturu koncepty „krásného Švýcarska“ (die schöne Schweiz), „ošklivého Švýcarska“ (die hässliche Schweiz) a „jiného Švýcarska“ (die andere Schweiz)?

O krásném Švýcarsku jako vzorové zemi, kterou všichni obdivují a snaží se jí přiblížit, jsem již mluvil v souvislosti s mýtem o výjimečnosti. Trhliny v této představě se začaly objevovat během 60. let, kdy krásu švýcarské krajiny pomalu zakrývala postupující industrializace. V té době také přichází do země hodně emigrantů a Švýcaři si s jejich přílivem neumí poradit. Současné Švýcarsko je opravdu „jiné“, protože se mu daří nacházet pevnou roli v současném světě, který není založen na mýtech.

Jak dochází mezi jednotlivými jazykovými oblastmi ke kontaktu? Spojuje jednotlivé literatury v rámci Švýcarska společné téma, nebo ho pořád ještě hledají?

Hlavním tématem, které se projevuje v současné literatuře, je moderní člověk v mnohosti švýcarské reality. Mezi jednotlivými literaturami ale nedochází k vzájemnému ovlivňování. Na každoročních Solothurnských literárních dnech si sice představitelé literatur jednotlivých jazykových společenství „nahlíží do kuchyně“, ovšem k žádnému formování společných literárních tendencí tu nedochází. Švýcarsko jako stát sice je zastřešující organizací, ale řízení probíhá na principu teritoriálním a jazykovém. Švýcaři žijí více vedle sebe než spolu, což zaručuje, že odstředivé tendence jsou v této společnosti minimální. Ostatně na základě rovnoprávnosti švýcarská identita historicky vyrostla.

Švýcarsko je kromě jazykové rozmanitosti i hodně regionálně rozrůzněné. Jakou roli hraje standardní jazyková norma v alemanské části Švýcarska? Působí jako odcizující prvek, nebo jako něco, co spojuje Švýcary v rámci jejich jazykové oblasti?

Ve Švýcarsku se mluví převážně interdialektem, Schwyzertütsch, variantou jihoněmecké němčiny. Zajímavé je, že v používání tohoto mluveného jazyka neexistuje sociální rozlišení a hovoří jím chudí i bohatí. Tento jazykový útvar je v podstatě definuje jako alemanské Švýcary a spojuje je na meziregionální úrovni. Spisovný jazyk, Schriftsprache, se užívá na úřadech a v psané komunikaci, ale zůstává pro alemanské Švýcary relativně cizí, protože jazykové rozdíly mezi ním a běžně mluveným jazykem jsou značné. Literatura s ambicí stát se celošvýcarskou vzniká samozřejmě ve spisovném jazyce, protože literatura ryze regionální má omezený čtenářský dosah.

Švýcarskou literaturu u nás systematicky vydává jediné nakladatelství, Archa ve Zlíně, a české publikum s ní není příliš seznámeno. Proč si myslíte, že by měl český čtenář vyhledávat právě ji?

Myslím, že Švýcaři mají dar nepsané tolerance, kterou získali životem v určitém typu uzavřenosti a zároveň mnohosti. Nemají také zábrany hovořit o nejhlubších psychických problémech člověka. Vynikající spisovatelská práce s psychikou literárních postav je důsledkem toho, že autocenzura je u nich poměrně málo vyvinuta.

Jsem velkým propagátorem současné švýcarské literatury, protože se dokáže ponořit do hloubi člověka velmi neotřelým způsobem. Druhým jejím pozoruhodným rozměrem jsou regionální vazby a tematizace otázek spojených s užší komunitou, ve které se Švýcaři pohybují. Mnozí z nich ale také odjíždí do ciziny, pobytem v zahraničí získávají jiný náhled na svou identitu a reflektují, co v nich ze Švýcarska zůstalo. Starou identitu nemohou opustit, tak hledají její širší, světovější rozměr. A to věčné hledání mě na této literatuře asi nejvíce láká.

Program všech akcí v rámci Švýcarského jara